

Проф. др *Милан Мијалковски*, пуковник

У чланку је указано на проблем тероризма као озбиљне претње савременом човечанству и наглашено да је то зло веома распрострањено првенствено због тога што су поједини недржавни терористички субјекти, уз тајну или јавну подршку појединих држава, успели да створе сопствене мреже на територији више држава и континената. Истовремено, они показују велику координисаност и ефикасност у угрожавању светског мира и безбедности. Аутор, на основу таквог интернационалног обележја тероризма и сазнања да је модел колективне одбране од тероризма ефикаснији од аутономног модела, односно од модела противтерористичке одбране једне државе, позивајући се на садржај Резолуције Савета безбедности ОУН бр. 1373, од 28. септембра 2001, која обавезује све државе да се бесkompromисно ангажују на сузбијању свих облика тероризма, без обзира на мотиве њихових носилаца, указује на неминовност успостављања глобалне базе података о терористима. Аутор сматра да би се коришћењем такве базе, чији је могући садржај у чланку детаљно образложен, унапредила одбрана од тог бруталног насиља.

Савет безбедности Организације Уједињених нација (ОУН), чврсто одређен да потпуно неутралише терористичку мрежу Ал Каиде¹, донео је Резолуцију бр. 1290 (16. јануар 2002) у којој скоро наредбодавним тоном захтева од чланица међународне заједнице (државе) да спрече улазак на своју територију или транзит преко ње члановима и симпатизерима тог терористичког субјекта. Међутим, неопходно је да постоје најмање три значајна предуслова да би државе могле да обаве тај компликовани, неодложни и надасве хумани задатак. *Прво*, неопходно је да поседују одговарајуће податке о члановима и симпатизерима Ал Каиде; *друго*, државе треба да поступају према захтеву УН и подацима које поседују, и *треће*, треба да постоји међународно координационо тело које би правовремено дистрибуирало нове податке о члановима те терористичке организа-

¹ Деветнаест припадника Ал Каиде отели су 11. септембра 2001. четири путничка авиона у ваздушном простору САД и потом их употребили за самоубилачке нападе на зграду Светског трговинског центра у Њујорку и зграду Пентагона у Вашингтону. При томе су убијене 3.052 особе. Четвртим отетим авионом нису успели да погоде циљ (Бела кућа) јер су путници у авиону сазнали, преко мобилних телефона, за нападе у Њујорку и Вашингтону па су напали терористе, тако да се авион срушио у Пенсилванији.

ције и код којег би се, истовремено, сливали извештаји о мерама предузетим против терориста.

Администрација САД, која се свеобухватно и стручно ангажовала, умногоме је испунила први предуслов. Наиме, сачинила је картотеку података о већини чланова Ал Каиде и доставили их, у целини или делимично, многим земљама. Већина држава, на основу тих информација, предузела је или предузима енергичне мере и постиже задовољавајуће резултате. Таквом активношћу, у ствари, спроводе се препоруке Савета безбедности ОУН, који је на својој 4385. седници, одржаној 28. септембра 2001, усвојио Резолуцију бр. 1373², којом је, између осталог, основао Комитет СБ (чине га сви чланови Савета) који је надлежан да прати спровођење те резолуције и апелује на све државе да свака три месеца подносе извештај Комитету о мерама које су предузеле ради њеног спровођења.

Иако Ал Каида није уништена, међународна заједница је остварила велики једногодишњи учинак у њеном онемогућавању. У многим земљама ухапшени су бројни њени чланови, разбијене су јој или потпуно неутралисане многе ћелије и инфраструктура и, што је посебно важно – постигнут је задовољавајући успех у откривању и онемогућавању припадника једне њене специфичне категорије – тзв. спавача. Извођењем те планетарне противтерористичке операције осујећени су многи планови Ал Каиде, чиме је свет поштеђен нових самоубилачких напада попут оних у Њујорку и Вашингтону.

У случају да модел колективне офанзивне одбране који међународна заједница примењује против терористичке Ал Каиде буде ефикасан и прихваћен као општеважећи, а за то постоји упориште и у Резолуцији бр. 1373, односно да свака земља, посебно она чију безбедност угрожавају терористи, податке о њима достави Комитету СБ, у складу с проценом и другим државама, а оне, заузврат, ревносно поступају према таквим сазнањима, створила би се неподношљива ситуација за све категорије терориста. Једноставно, терористи би се у свим деловима света нашли на „брисаном простору“. Очигледно опредељење међународне заједнице да онемогући тероризам може се остварити првенствено на основу отклањања његових узрока. С друге стране, њено ангажовање на постизању таквог амбициозног циља било би минимално успешно уколико се не успостави међународна база података о терористима коју ће адекватно користити све државе.

² У њој је, уз осуду терористичких напада у Њујорку, Вашингтону и Пенсилванији, закључено да су такви акти претња међународном миру и безбедности. Резолуција има карактер одлуке, којом се обавезују све државе да спречавају и сузбијају финансирање терористичких аката, да кривично санкционишу прикупљање средстава за извођење аката насиља и да се све уздрже од давања било какве подршке, активне или пасивне, ентитетима или лицима која су укључена у терористичке акте, укључујући сузбијање регрутовања чланова терористичких група и спречавање снабдевања терориста оружјем.

Нужност успостављања глобалне базе података о терористима

Над динамичним и свеобухватним светским процесом глобализације надвила се велика опасност, позната као тероризам. Носиоци тог бруталног насиља су толико усавршили стратегију и тактику деловања да угрожавају и опстанак појединих држава и не презају од тога да се наругају и најмоћнијим земљама. Дакле, у великој мери угрожавају безбедност и мир у свету. Разгоропађеност албанских терориста на Балкану, привидна „неуништивост“ чеченских терориста у Русији и самоубилачки напади исламских терориста 11. септембра 2001. на САД само су неки примери који указују на обим и карактер терористичке претње савременом свету. Анализа наведених и многих других сличних примера указује на то да већина жртава терористичких напада (државе), без обзира на ефикасан противтерористички систем, није у стању да се самостално успешно заштити од те опасности. Разлози за такву противтерористичку немоћ држава су бројни. *Прво*, терористички субјекти су, са свог аспекта, успешно „глобализовали“ свет, односно задејствовали су многе регионалне и интернационалну насилно-криминалну мрежу. На тај начин су увелико превазишли размере (надлежности у сузбијању тероризма) једне земље. Наиме, многи терористички недржавни субјекти су обезбедили услове да уз минималан ризик по властите чланове веома дрско угрожавају безбедност матичне земље (или треће земље) тако што се непосредни извршиоци аката насиља после изведеног злочина склањају на територији друге државе. *Друго*, због различитих околности, поједини терористички субјекти су учинили циновски помак у регрутовању чланова и властитог организовања. Њихово чланство чине особе најразличитијег профила, почев од монструозних убица, психопата и криминалаца до научника из раних области, укључујући и из области производње оружја за масовно уништење³, који су савршено вертикално (хијерархијско-субординационо) и хоризонтално повезани и размештени на територији више земаља. Тако је током истраге после самоубилачких напада у Њујорку и Вашингтону установљено да је терористичка мрежа Ал Каиде, коју је предводио саудијски милијардер Осама Бин Ладен, имала око 13.000 чланова, размештених у 55 база широм света. Из-

³ Оснивач терористичке организације Умнах Тамеер Енау (УТХ), која у Пакистану и Кашмиру делује под маском добротворне организације за помоћ Авганистану, јесте Султан Баширудин Мохамед, бивши председник пакистанске комисије за нуклеарну енергију. Он се састао више пута са Осамом Бин Ладеном непосредно пре 11. септембра 2001, дао му детаљна обавештења о начину на који се може направити нуклеарна бомба и објаснио последице атомске експлозије. Мохамед је ухапшен средином децембра 2001. године.

ван Авганистана имала је задејствоване оперативне терористичке ћелије у 68 земаља на свим континентима, осим у Аустралији. Осим оперативног оружаног дела, Ал Каида је остварила наоружану мрежу (обавештајна, пословна, пропагандна, хуманитарна, трговинска, образовна, наркодилерска, шверцера итд.) својих присталица и следбеника у 88 земаља коју је успешно користила за регрутовање нових „бораца“ и као логистичку базу за припрему и извођење терористичких аката против одабраних циљева широм света. Иако је парадоксално, догодило се да су неки недржавни терористички субјекти организованији, опремљенији, оспособљенији и ефикаснији од специјалних противтерористичких служби и снага појединих земаља. *Треће*, терористички субјекти, умешним коришћењем наведених и других погодности, често успевају да реализују важну фазу у функцији постизања свог крајњег циља. Наиме, успевају да изазову висок ниво страха код преживелих. То првенствено постижу применом најстрашнијег облика тероризма – *насумичног тероризма*, чија је суштина у томе да свако, на сваком месту, може да постане следећа мета⁴. Носиоци тог облика тероризма, за разлику од уобичајених (традиционални) терориста, који сматрају да је масовно уништавање противника контрапродуктивно за постизање крајњег циља, карактерише настојање да убију што већи број његових припадника. У ствари, желе да физички униште противника или да га трајно протерају са једног простора, што, у крајњем (са аспекта пројектованог циља терориста), такође значи уништење противника. У првом случају, као основно средство, користе терористе самоубице и прете да ће употребити оружје за масовно уништење⁵, а у другом случају примењују геноцидни терор над припадницима других етничких заједница. За оба случаја карактеристична је, за разлику од класичних терориста, толика фанатизованост да систематски изводе акте насиља чак и када знају да немају никаквих изгледа за постизање крајњег циља.

Иако је наведено о тероризму и његовим носиоцима очигледно, не значе да треба клонати духом, односно капитулирати пред теро-

⁴ „Напашћемо тамо где Американци најмање очекују, у погодном тренутку, на месту које ми будемо одабрали и на начин на који будемо желели“, изјавио је телевизијској станици Ал Џазира портпарол терористичке организације Ал Каиде Сулејман Гаит (23. јун 2002) поводом годишњице напада на САД 11. септембра 2001. године. „Политички биро“ Ал Каиде, у саопштењу објављеном на интернет адреси www.jehad.net, обећао је арапским и исламским нацијама да ће напасти САД свим легитимним средствима.

⁵ У јуну 2002. портпарол Ал Каиде Сулејман Абу Гаит, у саопштењу објављеном на веб презентацији те терористичке организације (www.abneda.com), запретио је САД нападом хемијским и биолошким оружјем, изјавивши: „И даље смо на почетку пута. Американци још нису претрпели од нас оно што смо ми од њих... Имамо право да убијемо четири милиона Американаца, укључујући милион деце, да раселимо дупло више од тога броја и обогалимо и повредимо стотине хиљаде“.

ристима. Напротив, треба их схватити као изазов којем се може успешно стати на пут. При томе треба узимати у обзир чињеницу да терористи успевају да реализују само оне аморалне и противзаконите делатности које им „дозволи“ власт неке државе или међународна заједница. Евентуална одлука субјеката међународне заједнице да се ослободе увиђаности према терористима несумњиво би омогућила да се тероризам сведе у занемарљиве оквируе.

Тероризам се најефикасније искорењује отклањањем узрока који га изазивају, а не хапшењем, убијањем и кажњавањем на друге начине његових носилаца. Будући да теорија савременог кривичног права идентификује физичко лице као могућег извршиоца терористичког акта и, у складу с тим, предвиђа одређене кривичне санкције против извршиоца (физичко лице), незамисливо је да се држава (и међународна заједница) може успешно бранити и одбранити од тероризма уколико не идентификује његове персоналне носиоце, односно физичка лица као појединце и, свакако, удружена (као колективитет) ради извођења терористичких аката. Безбедносно-обавештајне службе сваке државе, руковођене тим сазнањем, улажу огромне напоре да персонално идентификују терористе и могуће терористе у оквиру сваког терористичког колективитета и да установе њихове међусобне везе и односе. Дакле, полицијске безбедносне и обавештајне службе формирају „банку података“ о сваком терористичком субјекту и његовим члановима, а често и о „њиховим активним помагачима.“⁶ Постојећи подаци у вези с тим стално се ажу-

⁶ Канцеларија координатора за борбу против тероризма Стејт департмента објавила је 8. октобра 1987. списак од 28 страних терористичких организација. Такође, служба за истраживање америчког конгреса, 24. септембра 2001, сачинила је списак терористичких недржавних субјеката у свету и оценила степен њихове активности. На том списку, осим *Ал Каиде* (мултинационална, исламистичка), налазе се и следеће терористичке организације: *Организација Абу Нидала* (палестинска, националистичка), веома мало активна; *Група Абу Сајафа* (филипинска, исламистичка), умерене активности; *Наоружана исламска група – ГИА* (алжирска, исламистичка) умерено активна; *Хамас* (палестинска, исламистичка), веома активна; *Харакат ул-муџахедин* (кашмирска, исламистичка), веома активна; *Хезболах* (либанска, шитска исламистичка), веома активна; *Исламска група* (египатска, исламистичка), умерено активна; *Исламски покрет Узбекистана* (узбечка, исламистичка), умерено активна; *Ал-џихад* (египатска, исламистичка), умерено активна; *Ках* (јеврејска, екстремистичка), мало активна; *Кахана* (јеврејска, екстремистичка), мало активна; *Радничка партија Курдистана* (курдска, антиурска), мало активна; *Палестински исламски џихад* (палестинска, исламистичка), веома активна; *Фронт за ослобођење Палестине* (палестинска, националистичка), готово неактивна; *Народни фронт за ослобођење Палестине* (палестинска, марсистичка), мало активна; *Народни фронт за ослобођење Палестине – Генерална команда* (палестинска, националистичка), умерено активна; *Народна организација иранских муџахедина* (иранска, левичарска, националистичка), умерено активна; *Народна организација иранских муџахедина* (иранска, левичарска), изузетно активна, и *Револуционарна народна ослободилачка партија* (турска, левичарска), мало активна.

рирају и обogaћују новим подацима. Тај задатак наведене службе реализују и тако што део информација о терористима размењују са истоветним службама савезничких, партнерских и пријатељских земаља. Међутим, у вези с тим постоји и извесна резервисаност (и неповерење). Дакле, неопходно је да се на том плану унапреди сарадња између субјеката међународне заједнице. Један од начина за то јесте успостављање светске базе података о терористичким субјектима и њиховим члановима која би била доступна свим државама. Тиме би се обезбедило ефикасно праћење кретања, боравка и противзаконите активности, као и онемогућавање терориста када се налазе изван матичне земље. Резолуција СБ ОУН бр. 1373, од 28. септембра 2001, добра је основа за остварење тог задатка и таква прилика не би смела да се пропусти. Наиме, уколико је међународна заједница заиста вољна да тероризам сведе у занемарљив обим, сви њени субјекти ће показати потребну кооперативност у успостављању светске банке података о терористима.

Национално одређење тероризма

Значајан предуслов за ваљано сагледавање и решавање било којег проблема јесте његово адекватно одређење, односно дефинисање. Иако у међународној заједници постоји сагласност о томе да је тероризам један од најтежих безбедносних проблема, појам *тероризам* адекватно је одређен само на националном (државном) нивоу, и то у кривичноправном смислу. На регионалном и светском нивоу често се различито квалификује исти терористички акт. Док га по-

На обележавању првих сто дана борбе против глобалног тероризма, председник САД Џорџ Буш је 21. децембра 2001, на конференцији за новинаре у Белој кући, проширио листу терористичких организација са још две организације које делују у Пакистану и Кашмиру. Прва је *Лашкар ел Талиба (ЛАТ)*, која делује у Кашмиру и повезана је са Ал Каидом, а друга је *Умнах Тамеер Енау (УТН)*, која наступа као добротворна организација за помоћ Авганистану, а у ствари обезбеђује финансијска средства за Осаму Бин Ладена. Међутим, терористичке организације албанских екстремиста на Балкану – „ОВК“, „ОВПБМ“, „ОНА“ и „АНА“, нису се нашле на тој листи иако су починиле бројне злочине против Србије, СРЈ и Македоније. Такав став је веома загонетан, првенствено због тога што је управо амерички председник, у јулу 2001, ставио на „црну листу“ (терористичку) око двадесетак вођа банди наведених терористичких субјеката албанских екстремиста. У складу с том одлуком, земље чланице ЕУ ставиле су те Албанце на списак непожељних особа и забраниле им улазак у Европску унију.

Према председничком декрету од 23. октобра 2001, ради ефикасног сузбијања тероризма, Индија је унутар својих граница забранила активност одређеним домаћим и страним милитантним организацијама (23 организације). Тим декретом је, поред шест група за које је оцењено да предузимају терористичке нападе у држави Џаму и Кашмиру, забрањено деловање „Ослободилачким тигровима тамилског Елама“ и „Индијском студентском исламском покрету“.

Једини међународни субјекти сматрају најтежим злочином, други га третирају као легитимни метод борбе, трећи га посматрају као изнуђено средство одбране или врсту притиска итд. Последица тога је чињеница да се актери тог аморалног и бруталног насиља начелно разврставају у две групе – као „лоши“ и као „добри“ терористи. Ти први су злочинци, монструми и насилници, док су други „екстремисти“, „наоружани цивили“, „борци за људска права“, „борци за слободу“, „герилци“, „побуњеници“, и слично. Осим тога, постоји и став да модерни тероризам није подложен прецизном одређењу и да се не може разумети у правном смислу. Таква контрадикторност у тумачењу тероризма умногоме ограничава и, често, потпуно спречава сарадњу између многих субјеката међународне заједнице – процес у којем је размена података о његовим персоналним носиоцима изузетно значајна.

У вези с формирањем међународне базе података о терористима упутно је да се пође од тога како је тај проблем одређен у националним законодавствима. Реч је о томе да се, независно од разлика у кривичноправним системима држава (унутрашње право), у сваком од њих тероризам третира као тешко кривично дело. У најопштијем смислу, елементи кривичног дела тероризма⁷ су учинилац (активни субјекат), радња извршења и последица и жртва (пасиван субјекат). Наиме, према теорији савременог кривичног права, физичко лице које повреди или угрози извесно заштићено друштвено добро или интерес, а за то су предвиђене одређене кривичне санкције, сматра се учиниоцем (активним субјектом) кривичног дела.⁸ Иако се као извршилац кривичног дела тероризма физичко лице, у кривичном законодавству узима у обзир чињеница да је колективитет у извршењу битна карактеристика савременог тероризма. На основу тога, санкционише се удруживање физичких лица ради извођења терористичких аката („ко ствара заверу, банду, групу или друго удружење ради вршења радњи против... безбедности лица..., држава, казниће се...“). На тај начин се идентификује и санкционише колективни учинилац (активни субјекат) тероризма.

⁷ Опширније: Д. Јаковљевић, *Тероризам с гледишта кривичног права*, НИУ „Службени лист“ СРЈ, 1997, стр. 171–227.

⁸ У Кривичном закону СРЈ кривично дело тероризма одређено је у чл. 125 и гласи: „Ко у намери угрожавања уставом утврђеног државног и друштвеног уређења или безбедности СРЈ изазове експлозију или пожар или предузме другу општеопасну радњу или акт насиља којим је створено осећање несигурности код грађана, казниће се затвором...“.

Нови чл. 260. Кривичног законика Шпаније (закон из 1944. допуњен је 15. новембра 1971. године) гласи: „Онај ко, с циљем напада против безбедности државе, интегритета њене територије, националног јединства, установа уставног поретка или јавног поретка, изврши акте управљене на уништење или оштећење јавних зграда или приватних, путева и средства саобраћаја или транспорта, проводника електричне енергије или друге моторне снаге или друга аналогна дела, биће кажњен...“ (J. Cordoba Rada, *Comentarios Ab Codigo Penal*, Madrid, 1983, p. 46/655).

Под радњом извођења кривичног дела тероризма подразумева се вољно понашање физичког лица (учинилац) ради остваривања извесних промена у спољном свету, односно изазивања последица. Такво понашање учиниоца обично има следеће елементе: 1) акт насиља, који је, независно од мотива (политички, верски, социјални итд.), изведен над заштићеним друштвеним добром на начин којим се грубо крше унутрашње право и прописи хуманитарног права; 2) средства извршења, која се начелно разврставају у две групе. У прву групу спадају средства која изазивају рушења, оштећења и уништење вештачких објеката инфраструктуре саобраћаја и превозних средстава, а друга група обухвата средства која изазивају, шире или проузрокују епидемије, тровање воде за пиће и слично; 3) средства која могу да изазову стање опште опасности, односно да унесу страх („средства способна да застраше“); 4) стратегију извођења аката насиља чија је суштина у томе да учинилац поступа према унапред израђеном плану, којим је предвиђено систематско понављање аката; 5) усмереност аката насиља ка томе да се изазове стање несигурности (заstraшености) код неодређеног броја лица, а такво стање се постиже тако што један изведени акт насиља наговештава извођење следећег итд., и 6) последицу, *секундарну*, под којом се подразумева наношење штете животу, телесном интегритету, слободи, јавним службама или имовини, или смрт, телесна повреда, нарушавање, односно повреда слободе, уништење или прекид јавних служби, или уништење или оштећење имовине, и *примарну*, под којом се подразумева губитак сигурности, односно изазивање несигурности код људи или кршење јавног мира. Права последица кривичног дела тероризма јесте стварање посебног стања у којем и грађани који нису непосредне жртве напада терориста streпе да то не постану.

Несумњиво, жртва (пасивни субјекат), односно анализа статуса непосредне мете напада терориста омогућава да се тероризам без већих потешкоћа разграничи од осталих облика насиља. Наиме, у улози секундарног (пасивни) субјекта појављује се појединац (човек) као цивил, тј. приватно лице, или као професионалац – припадник државне администрације (полицајац, судија, официр, службеник итд.), тј. као службено лице земље коју нападају терористи. Терористи изводе акте насиља над персоналном или насумичном непосредном жртвом ради киднаповања, убиства или сакаћења. При томе се руководе проценом да ће изазвано стање несигурности код примарне мете (остали грађани) бити највеће ако се акти насиља изводе на што бруталнији начин. Иако такво насиље најчешће изводе ради постизања неког политичког циља, њиме, у суштини, искривљују (корумпирају) тај циљ, јер ради његовог постизања као непосредну мету приоритетно одређују невинне и незаштићене цивиле. Свакако, нападају и припаднике државне администрације, али су терористи извођењем аката насиља над том категоријом лица ретко успели да

остваре ниво застрашивања који им обезбеђује изгледе да постигну крајњи циљ.

Насиље које примењују албански терористи против српских цивила на Космету, где је размештена мисија ОУН, посебно је карактеристично по бруталности. Тако су припадници једне банде терористичке „ОВК“, 23. јула 1999, у атару села Старог Грацког (15 километара јужно од Приштине), на свиреп начин убили и, потом, измасакрирали 14 Срба, међу којима и четрнаестогодишњег дечака Новицу Јанићијевића, док су радили у пољу. Масакр су извели с намером да још више застраше српско становништво на Космету и да га присиле да напусти своја вековна огњишта. Мисија ОУН, која је на Космету од 20. јуна 1999. и која је надлежна да брине о личној и имовинској сигурности свих становника те јужне српске покрајине, још увек није пронашла извршиоце тог свирепог злочина. Верује се да је таква њена неуспешност умногоме допринела да албански терористи почине следећи сличан злочин, само с намером да одврате прогане Србе са Космета да се врате на своја вековна огњишта. Наиме, банда терористичке „ОВК“, 16. фебруара 2001, активирањем експлозивне направе на путу северно од Подујева, у селу Ливадицама, уништила је један од пет аутобуса којима су превожени Срби из Ниша за Грачаницу на Космету. Том приликом убили су 11 и ранили 43 српска цивила.

Међународно одређење тероризма

Државе су, према међународном праву, најзначајнији (искључиви) чланови међународне заједнице, а постојање међународног права сведочи о заједничким вредностима и интересима.⁹ Борба против тероризма није одређена као међународна вредност или интерес, а у Повељи ОУН и међународном праву изричито се забрањује употреба силе за решавање спорова. Како је наглашено, тероризам је један од најбруталнијих облика насиља у политичке сврхе и у националном законодавству се третира као тешко кривично дело. С друге стране, у унутрашњем (национално) и међународном ратном и хуманитарном праву прецизно су регулисана правила вођења рата између држава и у сукобима који немају међународни карактер (унутар једне државе између њених снага одбране и безбедности и недржавних – отпадничких, побуњеничких и сличних оружаних састава). У међународном праву прецизно је одређено ко се све сматра припадником оружаних снага зараћених страна. Такође, прописани су услови које свако ко учествује у борби мора да испуњава да би се сматрао легитимним борцем.

⁹ „Круг држава између којих је могуће изграђивање правних норми међународног права, назива се међународна заједница“ (Ј. Андраши, *Међународно право*, „Школска књига“, Загреб, 1971, стр. 3).

У Женевским конвенцијама о заштити жртава рата недвосмислено је регулисано да у оружаним сукобима између држава и сукобима који немају међународни карактер (унутар једне државе) само борци могу да буду легитимни циљ напада. У вези с тим, наглашено је да је свака страна у сукобу дужна да примењује барем следеће одредбе: „... 1) према лицима која не учествују непосредно у непријатељствима... поступаће се, у свакој прилици, човечно, без икакве неповољне дискриминације..., 2) у том циљу забрањени су и забрањују се, у свако доба и на сваком месту, према таквим лицима следећи поступци: а) повреде које се наносе животу и телесном интегритету, нарочито све врсте убиства, сакаћења, свирепости и мучења, б) узимање талаца, ц) повреде личног достојанства, нарочито увредљиви и понижавајући поступци, д) изрицање и извршење казне без претходног суђења..., 3) рањеници и болесници биће прихваћени и неговани“.¹⁰

Привидно, према чл. 1. Другог допунског протокола, терористички недржавни субјекат (организација, покрет, и слично може да стекне статус стране у оружаном сукобу унутар једне државе. Према том протоколу, грађански рат у некој држави је сукоб између њених оружаних снага и отпадничких оружаних група или других организованих наоружаних група које, под одговорном командом, контролишу део територије, што им омогућава да воде непрекидне и усмерене војне операције и да поштују правила међународног ратног права. Терористички субјекат, ни у којем случају, не може да стекне такав статус јер не поштује основне одредбе о заштити жртава рата. Наиме, руководство терористичког субјекта, уместо да своје чланове ангажује искључиво за извођење оружаних напада на припаднике и саставе полиције и војске матичне државе, углавном наређује примену насиља над цивилима. Тиме се на најдрастичнији начин легитимише као терористички субјекат, а не као страна у унутрашњем оружаном сукобу. Уколико се доследно уважава тај необориви доказ, искључена је могућност да једна или више држава очигледне терористе у другој земљи, независно од њихове бројности, војне организованости и наоружаности, квалификују као страну у сукобу и називају их „борцима за слободу“, „устаницима“, и слично. Реч је о томе да одређени терористички субјекат тиме што не поштује међународно ратно право (напада цивиле) аргументовано демантује своје иностране спонзоре и „необавештене“. Следећи примери потврђују очигледну аморалност појединих терористичких субјеката у настојању да се прикажу као оружана сила којој треба признати статус стране у унутрашњем оружаном сукобу без обзира на то што у целини крше Женевске конвенције о заштити жртава рата.

¹⁰ Женевске конвенције од 12. августа 1949, „Службени лист ФНРЈ“, бр. 2450, чл. 3, гл. 1.

У јулу 1998. терористичка „ОВК“ албанских екстремиста на Космету имала је око 20.000 припадника, организованих у двадесетак јаких банди (од 500 до 700 терориста) које су се називале бригадама. Оне су држале под потпуном или делимичном контролом скоро половину територије Космета са које су изводили систематске подмукле акте насиља против припадника МУП-а Србије и Војске Југославије. Дакле, терористичка „ОВК“ испуњавала је неке услове из међународног права за добијање статуса стране у унутрашњем оружаном сукобу. Међутим, није испуњавала главни услов: није поштовала правила међународног ратног права која се односе на заштиту цивила и киднапованих припадника наше полиције и војске. Самозвани штаб терористичке „ОВК“ најављивао је у јавним писаним саопштењима убиства цивила, посебно Албанаца, проглашавајући их за „српске шпијуне“, а потом је наређивао њихово убијање и о изведеном злочину јавно обавештавао своје чланове и симпатизере. На такво злочиначко деловање терористичке „ОВК“ указују статистички подаци. Њени припадници су током 1998. године извели 756 аката насиља над цивилима на Космету у којима су убили 173, тешко ранили 78, лакше ранили 80 и киднаповали око 280 цивила.¹¹

Власти Србије и СР Југославије предузимале су одговарајуће мере ради сузбијања делатности албанских терориста (вођу „ОВК“ Хашима Гачија, званог Змија, због учешћа у више терористичких напада на припаднике полиције у Глоговцу, на Космету, Окружни суд у Приштини осудио је 11. јула 1997. на казну затвора у трајању од 10 година и за њим је расписана потерница), али због двоструких стандарда појединих утицајних међународних чинилаца према тероризму албанских екстремиста на Космету терористичка „ОВК“ није на међународној листи терористичких организација. Земље чланице НАТО-а које се руководе веома јасним критеријумима када су у питању носиоци тероризма који угрожавају њихову безбедност показују, из непознатих разлога, чудновату резервисаност и „несналажење“ у вези са стављањем „ОВК“ на листу терористичких субјеката, пре свега „ОВК“ албанских екстремиста на Балкану. То потврђују многе чињенице. Тако је 6. јануара 1998. Роберт Гелбард, специјални изасланик председника САД за Балкан, упозорио тзв. ОВК „да озбиљно поведе рачуна шта ради, јер је у опасности да је влада САД сврста у категорију терористичких организација“. Годину дана касније (фебруар 1999), невладина организација „Федерација америчких научника“ уврстила је „ОВК“ на листу од стотину организација за које јасно указује да су терористичке јер у достизању својих циљева користе оружане, терористичке методе на територији једне суверене државе. Џон Пајк, експерт те невладине организације који је учествовао у припремању извештаја у којем је „ОВК“ идентифико-

¹¹ „Безбедност“, бр. 6, Београд, 1999, стр. 695.

вана као терористичка организација, изјавио је (18. фебруара 1999) Танјугу да тзв. ОВК илегално и оружаним средствима делује на територији Србије и СРЈ као суверене државе и да је према критеријумима те америчке невладине организације то главни разлог да буде на листи терористичких организација. Италијански недељник „Ил Боргезе“ (14. маја 1999), под насловом „Прљави послови ОВК“, објавио је делове тајног извештаја НАТО-а који је достављен владама Чешке, Мађарске и Пољске одмах после њиховог пријема у тај савез. Према том недељнику, у извештају, између осталог, пише: „ОВК“ је терористичка организација која се финансира од „опорезивања“ прихода Албанаца у расејању и трговином наркотицима... Исламски фундаменталисти делују са ОВК на Косову. Муџахедини би могли да пружају обуку и оружје“. Таква неразумна увиђавност према терористичкој „ОВК“ одржала се и после 5. октобра 2000, када је успостављена демократска власт у Србији и СР Југославији. На то, поред осталог, указује отворено писмо министра правде Владе Србије Владана Батића које је 29. марта 2002. упутио председавајућем Савета безбедности ОУН, америчком државном секретару и председнику Хашког трибунала, захтевајући од њих да се ангажују како би се, на основу документације коју је српска влада доставила суду у Хагу, подигла оптужнице против 265 припадника „ОВК“ на Косову и Метохији, укључујући Хашима Тачија, Рамуша Харадинаја и Агима Чекуа.

Актуелна палестинска организација „Интифада Ал Акса“, која је отпочела активности 27. септембра 2000. и коју, јавно или прећутно, одобравају лидери многих, пре свега арапских земаља јер је квалификују као легитимни облик отпора против Израела ради ослобађања окупираних територија, несумњиво би добила још већу подршку да припадници милитантних организација „Хамас цихад“ и „Хезболах“, као „живе бомбе“, систематски не нападају и убијају израелске цивиле.¹² На тај начин се легитимишу као окорели терористи, а не као борци за ослобођење Палестине. Дакле, компромитују борбу палестинског народа против Израела.

С обзиром на наведене чињенице у вези с одређењем тероризма, са аспекта његовог носиоца евидентно је да је терористички субјекат организација (држава, савез држава или недржавни субјекат – политичка странка, покрет, илегални колективитет, и слично) која грубо крши Повељу ОУН, међународно ратно право и устав и законе конкретне државе на тај начин што примењује екстремно и

¹² Палестински бомбаш самоубица активирао је 21. марта 2002. експлозив у центру Јерусалима и усмртио две и ранио више од 40 особа. Експлозивна направа коју је активирао бомбаш самоубица (10. априла 2002) у путничком аутобусу на линији Хаифа – Јерусалим имала је за последицу смрт девет цивила и око 20 рањених. Бомбаш самоубица је 9. августа 2002. активирањем експлозивне направе у једној пицерији у центру Јерусалима убио 13 и ранио више од 70 цивила итд.

потпуно аморално насиље над одабраним или насумичним лицем да би га усмртила или на други начин повредила и тако изазвала највећу могућу несигурност и страх у средини из које потиче то лице и посредством тог специфичног средства (акумулирани страх) изнудила од примарне жртве напада (најчешће државе) првенствено политичке уступке, који, у суштини, значе остварење пројектованог (крајњег) циља.

Могући садржај базе података о терористима

У националној и међународној нормативи, које су, углавном, међусобно усаглашене, није остављена никаква дилема у вези са одређењем тероризма и установљавањем противзаконитог статуса његових носилаца. Уважавањем те веома значајне чињенице, с једне стране, и све већа претња савременом свету од тероризма, са друге стране, ствара се могућност да се, према моделу „банке података“ о терористима коју формирају и користе безбедносно-обавештајне службе већине земаља, оформи светска база података при Комитету СБ ОУН, који је конституисан и задејствован према Резолуцији бр. 1373 (2001). База би се периодично (на пример, свака три месеца) ажурирала и непрекидно користила, чиме би се побољшала светска безбедност и у многоме отклонило неповерење између основних субјеката међународне заједнице.

Употребљивост светске базе података о терористима првенствено ће зависити од њеног квалитета и квантитета. Дакле, требало би да садржи адекватне податке о носиоцима тероризма. Такође, требало би да таква „картотека“ садржи барем следеће податке о свим носиоцима тероризма у свету: 1) назив терористичког субјекта; 2) његов терористички циљ; 3) његову евентуалну повезаност са другим терористичким или сличним субјектима у матичној земљи и изван ње; 4) организацијско-формацијску структуру терористичког субјекта; 5) размештеност његових структурних елемената, односно простор на којем се оружаном и неоружаном испољава; 6) стратегију и тактику коју примењује терористички субјекат, као и хронолошке и друге податке о изведеним актима насиља; 7) изворе финансирања терористичког субјекта, и 8) списак чланова терористичког субјекта са неопходним подацима о сваком од њих.

Назив терористичког субјекта често може да завара. Наиме, недржавни терористички субјекти, без обзира на то што дрско проводе насиље познато као тероризам, у свом називу, по правилу, изостављају ознаку „терористички“.¹³ Наравно, жртва њиховог напада

¹³ Албански терористи угрожавају безбедност СР Југославије и Македоније посредством неколико терористичких субјеката: „Ослободилачке војске Косова“, „Ослободилачке војске источног Косова“, „Ослободилачке народне армије“ и „Албанске народне армије“. Евидентно је да ниједан назив не садржи термин „терористичка“.

нема посебних тешкоћа у вези са утврђивањем суштине назива који за себе користе терористи. Међутим, када су у питању државе које непосредно (ангажовањем припадника појединих својих организација и институција) или посредно (пружањем подршке неком недржавном терористичком субјекту у другој држави) проводе тероризам ради очувања или постизања неког циља, одређивање назива терористичког субјекта у већини случајева је тешко решив проблем. Јер, чак и када држава жртва тероризма презентује ваљане доказе о томе да конкретна држава, директно или индиректно, против ње проводи тероризам, апострофирана држава обично енергично одбија такве оптужбе. На пример, поводом изјаве пакистанског председника Мушарафа (14. август 2002) о томе да су планови за одржавање избора у индијском Кашмиру у септембру и октобру 2002. фарса, индијски премијер Ваџпаји оптужио је Пакистан за „погранични тероризам“ у спорном Кашмиру.¹⁴ Наиме, оптужио је Пакистан да дозвољава исламским милитантима да прелазе у индијски део Кашмира да би се придружили 13-годишњој побуни исламских екстремиста против индијске управе. „Наш сусед покушава да приграби Џаму и Кашмир путем пограничног тероризма“, рекао је Ваџпаји. Основаност наведених оптужби систематски потврђују оружани инциденти у Кашмиру између индијских снага безбедности и одбране и исламских терориста, у чијем се саставу налазе и пакистански држављани. Тако је индијска војска 23. јуна 2002. убила два Пакистанца у индијском делу Кашмира а тројицу је убила 29. јуна приликом покушаја да из Пакистана илегално пређу у Индију. У вези с тим, пакистански председник Мушараф обећао је председнику САД Бушу да ће трајно зауставити упаде терористичких група са пакистанске територије у индијски део Кашмира. Истовремено, у том „препуцавању“ испољава се и лицемерје. На пример, почетком јуна 2002, када су те две земље, због погоршаних односа, распоредиле по око милион војника уз границу, на конференцији за новинаре у главном граду Пакистана председник Мушараф је, између осталог, рекао: „Уколико би Индија све припаднике снага безбедности које има у Кашмиру распоредила дуж линије разграничења, вероватно би могла да формира људски ланац и не дозволи било какве активности“. У случајевима када су такве оптужбе сумњиве, реакција оптужене државе, али и многих других међународних субјеката, много су жешће и емотивније. Разлике у гледиштима и ставовима у вези с тим међу чланицама СБ ОУН имају за последицу то да се веома тешко постиже са-

Према сличном моделу названи су и други терористички субјекти – Ирска републиканска армија, „Фронт за националну независност Корзике – историјски канал“, „Ослободилачки тигрови тамилског Елама“, и други.

¹⁴ „Политика“, 15. август 2002. године.

гласност о томе да ли је нека држава терористички субјекат или саучесник неком недржавном терористичком субјекту. Стога је неопходно да међународна заједница учини огромне напоре на превазилажењу таквог очигледног несагласја ради очувања и унапређења мира и безбедности у свету. У ствари, неопходно је да се, у случајевима када постоје необориви докази о терористичкој ангажованости, дотична земља упозори да својим понашањем крши 7. главу Повеље ОУН и да због тога ризикује да сноси све могуће последице.

Упутно је да држава, посебно она чију безбедност угрожавају терористи, приликом достављања података о неком терористичком субјекту Комитету СБ ОУН, најсажетије презентује његов пројектовани (крајњи) циљ. Будући да сваки терористички субјекат настоји да што агресивније рекламира свој циљ, јер настоји да на тај начин придобије нове следбенике, земља која о томе доставља податке неће бити суочена са посебном тешкоћом. Анализа циљева терориста показује да је њихов стратегијски циљ најчешће насилно свргавање актуелних власти у некој земљи или разбијање њеног територијалног интегритета, док су тактички циљеви веома разноврсни. Проблем у вези с тим је најчешће термилошке природе, јер терористички субјекти настоје да наглашавањем свог циља обману међународну заједницу. Стога своје противзаконито насиље приказују као борбу за „ослобођење“ или добијање „независности“ неког дела територије матичне земље, или га приказују као изнуђен одговор на терор власти матичне државе. Међутим, могући су и глобални циљеви терориста. Тако је Осама Бин Ладен приликом стварања Ал Каиде (1988) одлучио да организација треба да се бори за уједињење читавог муслиманског света у један ентитет. Према тој одлуци, Бин Ладена подржавају три типа радикалних исламских група, које су део глобалне структуре Ал Каиде. Прву групу чине екстремисти који се боре против муслиманских режима за које сматрају да угрожавају исламске интересе у свету (Египат, Алжир итд.), другу групу чине екстремисти који примењују насиље против режима који наводно спроводе репресију над сопственом популацијом (Космет у Србији, Кашмир у Индији, Индонезија итд.), а у трећој групи су екстремисти који се боре за успостављање нових исламских држава заснованих на Курану и шеријатском праву (Пакистан, Чеченија, Дагестин и Минданау).

Будући да искуства из противтерористичке праксе указују на то да су ретки терористички недржавни субјекти који делују аутономно ради постизања пројектованог циља, жртва напада би требало да има обавезу да податке о повезаности одређеног терористичког субјекта са другим таквим субјектима,¹⁵ уколико их поседује, достави

¹⁵ Према лондонском „Гардијану“ (26. август 2001), на основу података енглеских служби безбедности и Интерпола, ИРА одржава везе са шпанском терористичком организацијом ЕТА и са терористичким групама у Колумбији. Тај навод се потврђује хапшењем

Комитету СБ Уједињених нација. Начелно, тај део обавештења требало би да садржи назив терористичког субјекта, карактер спрега са другим сличним субјектима и, ако је могуће, простор на којем се остварује сарадња између њих. Пожељно је да „батерија података“ о организацијско-формацијској структури терористичког субјекта обухвата број његових припадника, снабдевеност средствима за примену насиља, оспособљеност и фанатизованост свих чланова или само дела чланства за примену насиља и вертикалну и хоризонталну организацију (руководство – политичко и војно, специјални терористички састави, војни састави – водови, чете, одреди итд., уколико их је задејствовао, и активне помагаче,¹⁶ уколико их има, одакле регрутује нове чланове и стране плаћенике, као појединце или као посебне банде).¹⁷

Веома је значајно да међународна база података о неком терористичком субјекту садржи неопходне чињенице у вези са трајним или привременим размештајем његових организацијских целина, нарочито ако се поједини његови делови налазе изван територије земље коју тежишно нападају. Такође, у оквиру сегмента који се односи на разлоге међусобне сарадње два или више терористичких субјеката, требало би навести и образложити шта погодује деловима одређеног терористичког субјекта да егзистирају на територији других земаља.

У вези с тим, председник Русије Владимир Путин, у интервјуу водећим америчким гласилима у Москви, 11. новембра 2001, рекао је да је на територији Чеченије од 1995. године прошло обуку више од 2.000 терориста, који су потом учествовали у борбама на Косову, у Кашмиру, Судану и Авганистану. Нагласио је да су терористи у Чеченији повезани са злочиначком организацијом Осаме Бин Ладена и оценио да су „то напосто једни те исти људи, из практично једне организације“, као и то да Русија поседује спискове лица која се преко Грузије упућују у Турску. Закључио је да је Русији позната и реакција турских власти, односно нијансе преговора званичних власти Грузије и Турске о том питању.

неколико припадника те организације у Колумбији под оптужбом да су обучавали терористичке групе ФАРК и да су од њих тражили нову технологију експлозива.

¹⁶ Америчке обавештајне агенције сматрају да у САД има око 5.000 чланова Ал Канде и њених симпатизера, пише „Вашингтон пост“ (11. јула 2002), уз напомену да су мале групе од по неколико чланова у Сиетлу, Чикагу, Детроиту и Атланти под надзором, јер се сумња да припадају мрежи Осаме Бил Ладена.

¹⁷ На територији Македоније активна су три члана екстремистичке организације „Исламски дихад“ из Египта, пише скопски лист „Дневник“ (24. новембар 2001) позивајући се на поуздане обавештајне изворе. Та тројка (Ашраф Самир, Аџнет Алија и Хешам Абдел) ушла је у Македонију илегално и у тетовском и гостиварском крају сарађује са члановима албанске терористичке организације „Ослободилачка народна армија“ (ОНА).

После информације немачког МУП-а (25. мај 2002) о томе да је тридесетак припадника Ал Каиде успело током априла да уђе на територију ЕУ и да, после прегруписавања, планирају да ударе по циљевима у више земаља чланица Уније, у ЕУ дат је знак за узбуну. Наведени подаци указују на то да се Европа још није у потпуности „очистила“ од терориста из Ал Каиде. Наиме, у тој информацији је наглашено да је само у Немачкој активно 12 исламских група, међу којима су „Муслиманска браћа“, „Хамас“, „Хезболах“ и алжирске групе.

Број, учесталост, начини изведених аката насиља и изазване последице, с једне стране, и могућности за настављање и евентуално појачавање насиља, са друге стране, односно стратегија и тактика које користи терористички субјекат, били би такође значајни подаци у међународној бази података о терористима. У ствари, подаци у вези с тим су и најважнији, јер одражавају функционисање терористичког субјекта (функционисање може да буде делимично успешно, успешно или неуспешно). Уколико терористички субјекат примењује насиље на неки оригиналан начин, тај податак би обавезно требало да уђе у базу података да би га узимали у обзир субјекти међународне заједнице у процесу његовог координисаног онемогућавања.¹⁸

Због честог превида, који је својствен многим субјектима међународне заједнице (тежишно се ангажују на онемогућавању припадника терористичког субјекта који непосредно изводе акте насиља, а занемарују чињеницу у вези са обезбеђивањем финансијских средстава), догађа се да и у случају неутралисања непосредних извођача насиља неког терористичког субјекта извори његовог финансирања остану неокрњени, што омогућава обнављање насиља у догледно време. Зато је неопходно да у међународној бази података о терористичком субјекту постоје и подаци о изворима његовог финансирања. После изведених самоубилачких напада (септембар 2001) против САД, том податку о терористима придат је посебан значај. Наиме, у резолуцијама СБ ОУН бр. 1373 (2001) и бр. 1390 (2002) изричито се препоручује државама да предузму свеобухватне мере на пресецању извора финансирања терориста.¹⁹ Међутим, упркос таквим захтевима, нису отклоњене потешкоће у пресецању извора финансирања терориста. На пример, на тајном састанку истражитеља из 78

¹⁸ Арапски терористи повезани са Бин Ладеновом терористичком мрежом Ал Каида испробали су биолошко оружје у једној малој фабрици у северном Ираку (део територије коју не контролише власт ирачког председника Садама Хусеина) која је позната америчкој обавештајној служби, изјавио је 20. августа 2002, према агенцији Асошијете прес, неименовани амерички званичник.

¹⁹ Власти су неким деловима Немачке регистровале појачану активност албанских група на прикупљању прилога намењених терористичкој „ОВК“ албанских екстремиста на Космету („Политика“, 17. август 2001).

земаља, одржаном почетком јуна 2002. у Монаку, САД нису добиле очекивану подршку света за тај део рата против међународног тероризма. Наиме, није подржан предлог међународне организације *Станге за финансијску акцију (ФАФТ)*, садржан у осам тачака, за онемогућавање прања новца и финансирање терориста, тј. предлог да се у целом свету финансирање терориста прогласи за кривично дело. Највећи отпор су пружиле арапске земље, које су заступале став да су финансијске трансакције највећа тајна, али су неслагање изразиле и друге земље. Такође, у априлу 2002. власти САД сачиниле су листу са називом 100 терористичких субјеката којима треба онемогућити финансирање, али је због неслагања неких европских држава тај списак сведен на десет терористичких субјеката. С обзиром на то, важно је да жртва напада терориста достави барем основне податке о изворима њиховог финансирања.

Најзад, полазећи од чињенице да извршилац терористичког акта може да буде физичко лице (а сваки терористички субјекат чини више физичких лица најразличитијих профила), потребно је да се у међународној бази података о терористима налазе најбитнији подаци о идентификованим члановима терористичког субјекта. Персонални подаци су посебно важни за чланове који проводе терористичку активност на територији више земаља, односно који се крећу на релацији матична земља – друге земље. Пожељно је да о сваком од њих буде познато следеће: подаци који су исписани у неком од идентификационих докумената (лична карта, пасош, возачка дозвола, број осигурања итд.); адреса на коју се налази или би могао да се нађе; специјалност на хијерархијској лествици терористичког субјекта (вођа, члан руководства, обавештајац, ликвидатор, киднапер, спонзор, учесник у изради средстава за примену насиља, пропагандист, самоубица итд.); евентуална повезаност са властима неке земље (на пример, агент полиције, обавештајне службе, и слично) или чланство у некој невладиној, или хуманитарној или криминалној организацији. Према „Њујорк тајмсу“ (3. март 2002), власти САД разматрају могућност стварања картотеке ДНК људи осумњичених за тероризам²⁰ на основу анализе крви више хиљада затвореника у Авганистану и у бази Гвантанамо на Куби (ту су смештени ухапшени припадници Ал Каиде). Званичници ФБИ изјавили су том листу да би картотека те врсте могла у будућности да помогне у проналажењу терориста и да има велики значај у садашњим истрагама. Будући да поједини терористи настоје да користе

²⁰ Министарство Јапана саопштило је 18. децембра 2001. да је проширена „црна листа“ и да садржи 286 имена сумњивих организација и појединаца због сумњи да су повезани са међународним терористичким субјектима.

Власти САД сложиле су се да блокирају финансијска средства Исламског покрета за источни Туркистан, екстремистичко-терористичке организације која се бори за независност провинције Синкјанг на северозападу Кине, изјавио је 27. августа 2002. заменик америчког државног секретара Ричард Армитид после посете Пекингу.

лажна (фалсификована) документа или да пластичном операцијом промене изглед, евентуално поседовање података о ДНК умногоме би помогло да се превазиђу потешкоће везане за њихово откривање и онемогућавање. На основу таквих и сличних података, Комитет СБ ОУН и све заинтересоване државе моћи ће да предузимају ефикасне мере ради онемогућавања терориста и тако, на одговарајући начин, да допринесу реализацији резолуција СБ ОУН бр. 1373 (2001) и 1390 (2002).